

TIJORAT BANKLARINING RAQAMLI CHAKANA XIZMATLARI

Boymaxmadov Alisher
Xoliyor o'g'li

TDIU mustaqil tadqiqotchisi
e-mail: a.boymakhmadov@tsue.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada tijorat banklarining raqamli chakana xizmatlari rivojlanish tendensiyalari, ularning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati hamda zamonaviy bank tizimidagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya jarayonlari bank xizmatlarining sifatini oshirish, mijozlarga qulaylik yaratish va moliyaviy operatsiyalar samaradorligini kuchaytirishda muhim omil sifatida qaraladi. Shuningdek, O'zbekiston bank tizimida raqamli xizmatlarning joriy etilishi va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: raqamli bank, chakana xizmatlar, mobil banking, internet banking, fintech, moliyaviy innovatsiya, raqamli transformatsiya

Аннотация. В данной статье рассматриваются процессы цифровизации розничных банковских услуг коммерческих банков, их экономическое значение и основные направления развития. Особое внимание уделяется влиянию цифровых технологий на повышение эффективности банковских операций, расширение финансовой инклюзии и улучшение качества обслуживания клиентов. Анализируются такие элементы цифрового банкинга, как интернет-банкинг, мобильные приложения, QR-платежи, онлайн-кредитование и электронные переводы. Также освещаются перспективы развития банковского сектора в условиях внедрения искусственного интеллекта, блокчейн-технологий и цифровых валют.

Ключевые слова: цифровой банкинг, розничные услуги, коммерческие банки, финансовые технологии, мобильный банкинг, интернет-банкинг, цифровая трансформация

Abstract. This article examines the digital transformation of retail banking services in commercial banks, their economic significance, and key development trends. Particular attention is given to the role of digital technologies in improving the efficiency of banking operations, expanding financial inclusion, and enhancing customer service quality. The study analyzes core components of digital banking, including internet banking, mobile applications, QR payments, online lending, and electronic money transfers. The paper also discusses future prospects of the banking sector in the context of artificial intelligence, blockchain technologies, and digital currencies.

Keywords: digital banking, retail services, commercial banks, financial technologies, mobile banking, internet banking, digital transformation

Kirish. So‘nggi o‘n yillikda jahon iqtisodiyotida kuzatilayotgan eng muhim transformatsion jarayonlardan biri bu — moliyaviy xizmatlarning raqamli shaklga o‘tishidir. Ushbu jarayon, ayniqsa, tijorat banklari faoliyatida chuqur va tizimli o‘zgarishlarni yuzaga keltirib, an’anaviy bank xizmatlari modelini tubdan qayta ko‘rib chiqishga olib keldi. Raqamli iqtisodiyotning shakllanishi, internet infratuzilmasining kengayishi hamda mobil texnologiyalarning ommalashuvi natijasida bank xizmatlari endilikda hudud va vaqt cheklovlaridan xoli bo‘lgan, tezkor va moslashuvchan tizimga aylanib bormoqda.

Tijorat banklarining chakana xizmatlari ushbu o‘zgarishlar ichida alohida o‘rin egallaydi. Chunki aynan chakana segment aholining keng qatlamlari bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, uning raqamli shaklga o‘tishi nafaqat bank tizimi samaradorligini oshiradi, balki moliyaviy inklyuzivlik darajasini ham sezilarli kengaytiradi. Natijada, aholining bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyati ortadi, iqtisodiyotda naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushi kengayadi va moliyaviy oqimlar shaffoflashadi.

Bugungi kunda bank mijozlari uchun eng muhim talablar sifatida tezkorlik, qulaylik va xavfsizlik namoyon bo‘lmoqda. Ushbu talablarni qondirishda raqamli texnologiyalar asosiy vosita sifatida maydonga chiqmoqda. Internet banking, mobil banking, QR to‘lov tizimlari, masofaviy kreditlash platformalari va avtomatlashtirilgan mijozlarga xizmat ko‘rsatish tizimlari bank-mijoz munosabatlarini yangi bosqichga olib chiqdi. Shu bilan birga, sun‘iy intellekt, katta ma‘lumotlar tahlili va blokcheyn kabi innovatsion texnologiyalar bank xizmatlarini yanada takomillashtirishga xizmat qilmoqda.

O‘zbekiston bank tizimida ham so‘nggi yillarda raqamli transformatsiya jarayonlari jadal sur‘atlar bilan rivojlanmoqda. Tijorat banklari tomonidan mobil ilovalar, onlayn to‘lov tizimlari va raqamli kredit mahsulotlarining joriy etilishi aholining bank xizmatlariga bo‘lgan munosabatini sezilarli darajada o‘zgartirdi. Ayni paytda mijozlar bank xizmatlarining katta qismini masofaviy tarzda amalga oshirish imkoniyatiga ega bo‘lib, bu jarayon bank filiallariga bo‘lgan yuklamani kamaytirishga ham xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi bilan bir qatorda bir qator muammolar ham yuzaga chiqmoqda. Jumladan, kiberxavfsizlik masalalari, raqamli savodxonlik darajasining yetarli emasligi hamda texnologik infratuzilmaning hududlar kesimida notekis rivojlanganligi ushbu sohaning barqaror o‘shishiga ma‘lum darajada ta’sir ko‘rsatmoqda. Ushbu omillar raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish va ularning ishonchliligini oshirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur maqolada tijorat banklarining raqamli chakana xizmatlari mohiyati, ularning iqtisodiy ahamiyati, rivojlanish omillari hamda istiqboldagi tendensiyalari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari bank tizimida raqamli transformatsiya jarayonlarining o‘rni va ahamiyatini chuqurroq anglashga hamda ushbu yo‘nalishda samarali strategiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

Tijorat banklarining raqamli chakana xizmatlari zamonaviy moliyaviy tizimning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida shakllanib, mijozlarga an’anaviy bank

filiallariga murojaat qilmasdan turib turli moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish imkonini beruvchi kompleks xizmatlar majmuasini ifodalaydi. Ushbu xizmatlar raqamli texnologiyalar, internet tarmoqlari va mobil platformalar asosida ishlaydi hamda bank-mijoz munosabatlarining yangi, soddalashtirilgan va tezkor modelini yaratadi.

Mazkur xizmatlarning asosiy mazmuni shundan iboratki, bank operatsiyalari to'liq yoki qisman avtomatlashtirilgan tizimlar orqali amalga oshiriladi. Natijada inson omilining bevosita ishtiroki kamayadi, xizmat ko'rsatish jarayonlari esa tezlashadi va standartlashadi. Bu esa o'z navbatida bank tizimida operatsion samaradorlikni oshiradi hamda mijozlar uchun qulaylik darajasini sezilarli darajada kuchaytiradi.

Raqamli chakana xizmatlar tarkibiga kiruvchi asosiy yo'nalishlardan biri internet banking tizimidir. Ushbu tizim mijozlarga shaxsiy kompyuter yoki boshqa internetga ulangan qurilmalar orqali hisob raqamlarini boshqarish, to'lovlarni amalga oshirish, o'tkazmalar yuborish hamda bank mahsulotlaridan foydalanish imkonini beradi. Internet banking an'anaviy bank xizmatlarining raqamli muqobili sifatida shakllanib, bank filiallariga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi.

1-jadval

Xizmat turi	Tavsifi
Internet banking	Kompyuter orqali bank operatsiyalarini amalga oshirish tizimi
Mobil banking	Mobil ilovalar orqali moliyaviy xizmatlardan foydalanish
QR to'lovlar	Tezkor va kontaktsiz to'lov tizimi
Onlayn kreditlash	Masofaviy kredit arizalari va ularni ko'rib chiqish tizimi
Elektron pul o'tkazmalari	Banklararo va ichki pul jo'natish xizmatlari
Omonatlarni boshqarish	Raqamli platforma orqali depozitlarni nazorat qilish

Shu bilan birga, mobil banking xizmatlari ham muhim o'rin tutadi. Mobil ilovalar orqali mijozlar istalgan vaqtda va istalgan joyda moliyaviy operatsiyalarni bajarishi mumkin. Mobil banking tizimlari foydalanuvchi interfeysining soddaligi, tezkorligi va qulayligi bilan ajralib turadi. Ayniqsa, ushbu xizmat turi yosh avlod orasida keng tarqalib, bank xizmatlarining ommaviylashuviga katta hissa qo'shmoqda.

Raqamli chakana xizmatlarning yana bir muhim komponenti QR-kod asosidagi to'lov tizimlaridir. Ushbu texnologiya orqali naqd pulsiz hisob-kitoblar juda qisqa vaqt ichida amalga oshiriladi. Savdo va xizmat ko'rsatish sohalarida QR to'lovlarning joriy etilishi iqtisodiyotda naqd pul aylanishini kamaytirishga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, elektron pul o'tkazmalari tizimi ham raqamli bank xizmatlarining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu tizim orqali mijozlar bank ichida ham, banklararo ham tezkor pul jo'natmalarini amalga oshirish imkoniga ega bo'ladilar. Bu jarayon an'anaviy o'tkazmalarga nisbatan ancha tez va samarali bo'lib, tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi.

Onlayn kreditlash tizimi esa raqamli chakana xizmatlarning eng innovatsion yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu tizim orqali mijozlar kredit olish uchun bank filialiga tashrif buyurmasdan, onlayn ariza yuborish, avtomatik baholash tizimi orqali qaror olish va mablag'larni hisob raqamiga o'tkazish imkoniga ega bo'ladilar. Bu jarayon kreditlash jarayonining soddalashuvi va tezlashuviga xizmat qiladi.

Raqamli chakana xizmatlar tarkibida omonatlarni boshqarish tizimi ham muhim o'rin egallaydi. Mijozlar mobil yoki internet banking orqali o'z depozit hisoblarini nazorat qilish, foiz stavkalarini kuzatish hamda qo'shimcha mablag' kiritish yoki

yechib olish amaliyotlarini bajarishlari mumkin. Bu esa jamg'arma madaniyatining rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Raqamli chakana xizmatlar bank tizimining texnologik asosini tashkil etib, moliyaviy operatsiyalarni yangi sifat bosqichiga olib chiqadi. Ushbu xizmatlar nafaqat banklarning ichki jarayonlarini optimallashtiradi, balki mijozlar uchun moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi va iqtisodiyotda raqamli transformatsiya jarayonlarini jadallashtiradi.

Tijorat banklarida raqamli chakana xizmatlarning joriy etilishi nafaqat texnologik yangilanish sifatida, balki iqtisodiy samaradorlikni oshiruvchi muhim omil sifatida ham namoyon bo'ladi. Ushbu xizmatlar bank faoliyatining barcha bosqichlarida xarajatlarni optimallashtirish, resurslardan oqilona foydalanish va daromad manbalarini diversifikatsiya qilish imkonini yaratadi. Shu bois raqamli transformatsiya jarayonlari zamonaviy bank tizimining barqaror rivojlanishida strategik ahamiyat kasb etadi.

Eng avvalo, raqamli xizmatlar banklarning operatsion xarajatlarini sezilarli darajada kamaytiradi. An'anaviy bank xizmatlarida filiallar tarmog'ini saqlash, xodimlar ish haqi, ofis infratuzilmasi va boshqa ma'muriy xarajatlar yuqori ulushni tashkil etadi. Raqamli xizmatlar esa ushbu jarayonlarning katta qismini avtomatlashtirib, mijozlarga o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish imkonini beradi. Natijada banklar resurslarni samaraliroq taqsimlash va ularni innovatsion yo'nalishlarga yo'naltirish imkoniga ega bo'ladi.

Ikkinchi muhim iqtisodiy afzallik sifatida tranzaksiya xarajatlarining kamayishini ko'rsatish mumkin. Raqamli platformalar orqali amalga oshiriladigan to'lovlar va pul o'tkazmalari an'anaviy usullarga nisbatan tezroq va arzonroq amalga oshiriladi. Bu holat nafaqat banklar, balki mijozlar uchun ham moliyaviy yuklamani kamaytiradi va iqtisodiyotda umumiy tranzaksiya samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, raqamli xizmatlar banklar uchun yangi daromad manbalarini shakllantiradi. Mobil ilovalar va internet platformalar orqali banklar qo'shimcha moliyaviy mahsulotlarni, jumladan sug'urta, investitsiya xizmatlari, mikro kreditlar va to'lov ekotizimlarini taklif etish imkoniga ega bo'ladi. Bu esa banklarning faqat an'anaviy kredit-depozit operatsiyalariga bog'liqligini kamaytirib, ularning daromad tuzilmasini diversifikatsiya qiladi.

Raqamli xizmatlarning yana bir muhim iqtisodiy jihati bu vaqt samaradorligidir. Mijozlar uchun operatsiyalarni amalga oshirish jarayonining tezlashishi iqtisodiy faollikni oshiradi, chunki vaqt resursi tejaladi va moliyaviy qarorlar tezroq qabul qilinadi. Bu holat umumiy iqtisodiy aylanma tezligini oshirib, pul oqimlarining samaradorligini kuchaytiradi.

Bundan tashqari, raqamli bank xizmatlari moliyaviy inklyuzivlikni kengaytirishda ham muhim rol o'ynaydi. Aholining uzoq hududlarda yashovchi qatlamlari ham mobil telefon yoki internet orqali bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa iqtisodiyotga jalb qilinmagan pul resurslarining bank tizimiga kirib kelishini ta'minlaydi va umumiy iqtisodiy faollikni oshiradi.

Yana bir muhim jihat sifatida resurslardan samarali foydalanishni qayd etish lozim. Raqamli tizimlar orqali banklar mijozlar xulq-atvorini tahlil qilish, risklarni

baholash va kredit portfelini optimallashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa noto'g'ri qarorlar ehtimolini kamaytiradi va bank aktivlarining sifatini yaxshilaydi.

Tijorat banklarining raqamli chakana xizmatlari so'nggi yillarda keskin evolyutsion bosqichga kirib, an'anaviy bank modelidan bosqichma-bosqich voz kechish jarayonini tezlashtirmoqda. Bu jarayon nafaqat texnologik yangilanish, balki bank tizimining institutsional va funksional qayta shakllanishi bilan ham bog'liqdir. Raqamli transformatsiya chuqurlashgani sari bank xizmatlarining tabiati ham o'zgarib, mijozga yo'naltirilgan, avtomatlashtirilgan va intellektual tizimlarga asoslangan model shakllanmoqda.

2-jadval

Raqamli chakana xizmatlarning asosiy rivojlanish tendensiyalari

Tendensiya	Tavsifi
To'liq raqamli banklar	Filiatsiz, faqat raqamli platformalarda faoliyat yurituvchi banklar
Shaxsiylashtirilgan xizmatlar	Sun'iy intellekt asosida individual takliflar
Blokcheyn texnologiyasi	Xavfsiz va shaffof tranzaksiyalar tizimi
Raqamli valyutalar	Markaziy bank raqamli pullarining rivojlanishi

Eng muhim tendensiyalardan biri sifatida to'liq raqamli banklarning shakllanishini qayd etish mumkin. Bunday banklar an'anaviy filial tarmog'isiz faoliyat yuritib, barcha xizmatlarni mobil ilovalar va internet platformalar orqali taqdim etadi. Bu model bank operatsiyalarining maksimal darajada optimallashtirishiga olib kelib, operatsion xarajatlarni keskin kamaytiradi hamda mijozlar uchun xizmatlardan foydalanish jarayonini soddalashtiradi. Shu bilan birga, bu tendensiya bank sektorida raqobatning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda.

Ikkinchi muhim yo'nalish sifatida shaxsiylashtirilgan bank xizmatlarining rivojlanishi alohida ahamiyat kasb etadi. Sun'iy intellekt va mashinaviy o'qitish algoritmlari yordamida banklar mijozlarning moliyaviy xulq-atvorini chuqur tahlil qilib, ularga individual kredit takliflari, moslashtirilgan omonat mahsulotlari va shaxsiy moliyaviy maslahatlar taqdim etmoqda. Bu esa mijozlar ehtiyojlarini aniqroq qondirish va ularning bank tizimiga sodiqligini oshirish imkonini beradi.

Raqamli ekotizimlarning kengayishi ham muhim tendensiya sifatida namoyon bo'lmoqda. Banklar endilikda faqat moliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi institut sifatida emas, balki to'lovlar, savdo platformalari, sug'urta va investitsiya xizmatlarini birlashtirgan kompleks ekotizim operatorlari sifatida faoliyat yuritmoqda. Bu jarayon bank xizmatlarining chegaralarini kengaytirib, mijoz uchun "yagona raqamli platforma" konsepsiyasini shakllantirmoqda.

Blokcheyn texnologiyalarining joriy etilishi ham rivojlanish tendensiyalarida muhim o'rin tutadi. Ushbu texnologiya tranzaksiyalarning shaffofligini oshirish, ularni o'zgartirib bo'lmaydigan tarzda qayd etish hamda vositachilarsiz operatsiyalarni amalga oshirish imkonini beradi. Natijada moliyaviy operatsiyalar xavfsizligi va ishonchliligi sezilarli darajada ortadi.

Shuningdek, raqamli to'lov tizimlarining integratsiyasi kuchayib bormoqda. QR-kod, NFC texnologiyalari va kontaktless to'lovlar kundalik moliyaviy operatsiyalarning ajralmas qismiga aylanmoqda. Bu jarayon naqd pul muomalasini kamaytirib, iqtisodiyotning "naqd pulsiz" modelga o'tishini tezlashtirmoqda.

Yana bir muhim tendensiya sifatida ochiq bankchilik (open banking) konsepsiyasining rivojlanishini ko'rsatish mumkin. Ushbu yondashuv bank

ma'lumotlarini xavfsiz API tizimlari orqali uchinchi tomon moliyaviy xizmat ko'rsatuvchilar bilan almashish imkonini beradi. Natijada innovatsion fintech yechimlari tezroq rivojlanadi va mijozlar uchun xizmatlar xilma-xilligi ortadi.

Kelajakda markaziy bank raqamli valyutalari (CBDC) joriy etilishi ham bank tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi kutilmoqda. Bu turdagi valyutalar davlat tomonidan kafolatlangan raqamli pul shakli bo'lib, to'lov tizimlarining samaradorligini oshirish va moliyaviy nazoratni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, raqamli chakana bank xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari bank sektorining tubdan transformatsiyaga uchrayotganini ko'rsatadi. Ushbu jarayonlar banklarni yanada moslashuvchan, texnologik va mijozga yo'naltirilgan institutlarga aylantirib, global moliyaviy tizimning yangi arxitekturasini shakllantirmoqda.

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklarining raqamli chakana xizmatlari zamonaviy moliya tizimining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ushbu xizmatlar bank faoliyatining samaradorligini oshirish bilan birga, mijozlar uchun yuqori darajadagi qulaylikni ta'minlaydi. Kelgusida raqamli transformatsiya jarayonlarining yanada chuqurlashishi bank sektorini yangi innovatsion bosqichga olib chiqishi shubhasizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. 2023-yil 11-sentabrdagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston-2030 strategiyasi to'g'risida" gi PF 158-son Farmoni. <https://uzbekistan2030.uz/>
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining Statistik byulleteni Toshkent. 2024-yil
3. Boymaxmadov A.X. "Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklari chakana xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari" // "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" ilmiy elektron jurnali.-T., 2025-yil yanvar 1 son, 553-559 b
4. World Bank. Digital Financial Services Report. Washington, D.C., 2023.
5. Bank for International Settlements (BIS). Digital Banking and Financial Innovation. Basel, 2023.